

14/8

idningar på reträtt

Vårt påpekande att det vid nuvarbetarkongressen avslag på förslaget om beröm av KAB:s förstatligande inte refererats i vissa socialdemokratiska tidningar erkännes av dessa tidningar vara riktigt. Men under lustiga slingringar försvarar man sig med att detta förslag inte var värt att notera. Morgon-Tidningen skryter rent av med sin objektivitet: "Hade vi önskat utnyttja refererandet av kongressen i något slags politiskt syfte så skulle vi ju gett större rum åt oppositionen och låtit bli att låta majoritetens mening komma till väsentligt uttryck." Man menar alltså att undertryckandet av vad omröstningen gällde är i sin ordning, man skryter rent av med att inte majoritetens beslut undertryckts och oppositionens avslagna förslag ställts i förgrunden! Det är att gå långt.

Aftontidningen refererade här-omdagen med beröm och instämmande — och utan antydning om att den var orepresentativ — en amerikansk artikel som representerade en reaktionär riktningens kända tal om att England, Frankrike osv. är dåliga allierade och Atlantpakten värdelös. Nu tar tidningen tillbaka och erkänner att vederbörande författare "är ganska ensam om" sin åsikt och att Aftontidningen, i motsats till honom, anser Atlantpakten värdefull. Det är roligt att konstatera denna omkastaing — att den garneras av några ordasätt som vinglar mellan det platta och det meningslösa för tar inte det goda intrycket.

Amery och Churchill

L. S. AMERY har nu utgivit tredje delen av sina politiska memoarer, omfattande tiden från den andra Baldwinska regeringens avgång i juni 1929 till störtandet av Neville Chamberlains ministär i maj 1940 (*My Political Life, Volume Three, The unforgiving years*, Hutchinson, 30 shilling). Vid sidan av Churchills böcker från de båda världskrigen är Amerys arbete utan tvivel det mest sakligt betydande och formellt lysande självbiografiska verk som under detta århundrade skrivits av en brittisk politiker. Det finns hos Churchill ett skimmer av praktfulla formuleringar och ungdomlig romantik som saknas hos Amery, men hos denne får vi mera av politiskt vardagsliv, av skarpsinniga resonemang och kyligt inträngande personkaraktäristiker.

Den tid Amerys senaste bok gäller har under de senaste åren skildrats i en rad memoarer och biografier. De uppfattningar som bröt sig och fortfarande bryter sig kring låt oss säga koalitionsregeringens tillkomst 1931, Englands hållning till NF, Italien och Abessinien 1935—1936, Münchenavtalet 1938 har av politiker och forskare framställts med fullständighet och skärpa, och det finns inte ens för Amery mycket att tillägga i de centrala punkterna. Jag skall därför inte stanna vid dessa frågor, utan i stället något beröra Amerys och Churchills relationer.

Dessa båda under av vitalitet är lika gamla, födda 1874, vänner och konkurrenter sedan ungdomen. De tycks alltid ha varit utåtriktade, fria från tyngande personliga problem, lystna efter äventyr, handling, makt och ära, men stödda, utmejslade och begränsade av en vag optimistisk idealism lika väl som av brittisk moral och tradition. Båda blev tidigt kända som stora begåvningar, de slog definitivt igenom som korrespondenter under boerkriget. Vid 26 års ålder var Churchill parlamentsledamot, vid några och trettio minister, vid 40 en av världens ryktbara statsmän. Amerys förberedelseperiod som journalist, historiker och politisk assistent blev efter engelska förhållanden lång; först några år före det första världskriget kom han in i parlamentet. Churchills stjärna dalade emellertid under och efter detta krig, medan Amery gick framåt som en av den unga, protektionistiska och socialt medvetna högerns ledare. 1924

L. S. Amery och hans hustru, fotograferade i sitt bibliotek av Cecil Beaton.

sammansförde Baldwin dem i sin regering. Ivern, otåligheten, den storvulna imperialistiska patriotismen drog dem till varandra, liksom draget av okonventionalism, självständighet och den stora stils lycksökeri. Men Churchill var ännu i mycket gammalliberal, sparsamhetsvän och frihandlare, medan imperiets sammanslutning genom tullar i Joseph Chamberlains anda var Amerys huvudtanke. Amery anför starka skäl för sin åsikt att Churchill var en dålig finansminister med redden vid denna tid föräldrade åsikter.

Under hela tiden från högerns nederlag 1929 fram till det andra världskriget stod både Amery och Churchill utanför regeringen. Orsaken var politiska och personliga motsättningar till de konservativa ledarna, Baldwin, Neville Chamberlain och Hoare. Om något systematiskt samarbete mellan de utestängda genierna var emellertid i regel inte fråga. De opponerade ofta mot partiledningen och den reellt klart konservativa regeringen som satt efter 1931, men följde inte sällan skilda linjer. I de hetsiga Indiendebatterna verkade Amery för ökad självstyrelse, medan Churchill företrädde die-hards, under Italiens krig mot Abessinien gick Churchill på NF:s och sanktionernas linje, medan Amery ville förhandla med Italien för att isolera Tyskland, Churchill hörde till "kungens vänner" i abdikationskrisen, under det att Amery oförbehållsamt stödde regeringen. Man får intrycket att den heta önskan att

åter träda in i regeringen hos de båda åldrande politikerna hade en olika inriktning: Amery hoppades på att få komma tillbaka under Baldwins eller Chamberlains chefskap och gjorde ett par gånger framstötningar i den vägen. Churchill, mera berömd och mera misstrodd, räknade med möjligheten att störta den konservativa ledningen och överta makten, och hans aktioner synes vid ett par tillfällen ha färgats av denna ambition. Åren före det andra världskriget drev emellertid den starka känslan av överhängande fara dem samman som kritiker och profeter: de fördömde nazismen, krävde snabb upprustning och tävlade efter München i angrepp mot den i doktrinär och inskränkt optimism förstockade Chamberlain.

Amery är i regel en mera saklig och logisk än fascinerande talare. Men några gånger har han haft utomordentliga framgångar. Under debatten om Indien 1934 riktade Churchill en häftig och helt ogrundad attack mot ministern för Indien Samuel Hoare, som påstods ha framtvungit ändringar i vissa viktiga vittnesmål. Då Churchill ertappats med oriktiga uppgifter slog han till reträtt med ett av falskt patos genomsyrat anförande, där han sade sig ha känt det som en oavvislig plikt att framföra saken i underhuset. Amery ironiserade över denna ömtåliga rättskänsla och införde, i vetskap om Churchills okunnighet i latin, ett latinskt citat i sitt tal; till varje pris hade Churchill, sade han, måst vara trogen sitt motto "Fiat justitia, ruat caelum" (må rättvisa ske,

även om himlen ramlar). Då Churchill, vilket Amery beräknat, ropade "översätt" släppte Amery lös sin utskulerade "översättning": "Om jag kan få Sam fast, spricker regeringen." Underhusets skrattsalvor markerade Churchills blamage, men vänskapen mellan de pojkriska sextiåringarna tycks inte ha rubats.

Amerys tal i underhuset den 7 maj 1940 har beskrivits som "det viktigaste anförandet i underhusets viktigaste och mest fångslande debatt under detta århundrade". Ministären Chamberlain, som Churchill sedan krigsutbrottet tillhörde, hade i samband med Hitlers erövring av Norge än en gång visat sin svaghet; Amerys tal gick ut på att störta regeringen. Det är ett mästerverk av precision, lidelse och dömande storhet; "det var som om han kastade stenar lika stora som han själv och med en kraft som ständigt ökades, mot regeringens glashus... intrycket var en serie av bedövande explosioner", skriver general Spears. Amery hade förberett den berömda avslutningen, men han var då han kom fram till den osäker om stämningen i underhuset kunde uppbära något så starkt och patetiskt. Han såg sig omkring för att få en uppfattning om läget; salen var fylld, underhuset satt i spänning, "på andra sidan fångade jag en blick av beundrande uppskattning från den gamle parlamentariske virtuosen Lloyd George". Och så framslungades det Cromwellcitat som nu än en

gång gick till historien: "You have sat too long here for any good you have been doing. Depart, I say, and let us have done with you. In the name of God, go!"

Kanske mer än något annat anförande i det brittiska parlamentet bidrog Amerys tal att störta en regering. Tillfället och mannen hade funnit varandra i ett ögonblick av politisk och konstnärlig fulländning. Att Amery blott fick en underordnad plats i den ministär Churchill bildade blev ett av hans livs stora besvikelser.

Amery hade, skriver Economist, "en bättre hjärna än någon annan politiker av denna generation, och därtill kom enorm flit, intensiv patriotism och en fläckfri och behaglig personlighet". Varför kom han inte längre, det är den ofta diskuterade frågan. Det har talats om hans litenhet, hans saklighet, hans bristande magnetism. Utan tvivel saknar han något av Churchills glans, men i jämförelse med Attlee och Neville Chamberlain lyser han av temperament, vitalitet och stora perspektiv. En svaghet har sannolikt det doktrinärt sakliga varit; hans tro på imperiets ekonomiska sammanknytning har hindrat anpassning till skiftande lägen och irriterat av idéer mindre tyngda kolleger. Draget av konstnär, skådespelare och konddotter hos Churchill har i några situationer varit en tillgång som Amery i det hela saknat.

HERBERT TINGSTEN